

บทที่ 1 บทนำทั่วไป

ความนำ

ความเข้าใจของมนุษย์ถือว่า มนุษย์เป็นสัตว์โลกที่ประเสริฐกว่าสัตว์โลกชนิดอื่น ๆ ซึ่งถือกำเนิดขึ้นมาในท่ามกลางขบวนการของธรรมชาติบนพื้นพิภพเดียวกัน ประสบการณ์ของชีวิตโดยธรรมชาติ ได้เป็นบทเรียนอันสำคัญที่มีการปรับปรุง พัฒนาแก้ไขสืบต่อกันมาไม่ขาดสาย แสดงถึงอารยธรรมทางปัญญาที่เจริญก้าวหน้าขึ้นเรื่อย ๆ ประสบการณ์ของชีวิตนั้น มีการถ่ายทอดปลุกฝังสิ่งที่มีคุณค่า สิ่งที่ดีงามและค่านิยมอันถูกต้อง เพื่อเป็นแนวทางสำหรับชีวิตที่เหมาะสมมาตลอดสายเช่นเดียวกัน

โดยสภาพที่เป็นจริง ชีวิตของมนุษย์ก็เป็นส่วนหนึ่งในธรรมชาติ และไม่อาจแยกจากธรรมชาติได้ ความใฝ่ฝันของมนุษย์ ยิ่งเป็นความทรงฝันในตนเอง ที่จะเอาชนะธรรมชาติแต่ไม่มีทางที่จะเป็นไปได้เลย นอกจากความภาคภูมิใจที่อำพรางตนเองไว้เท่านั้น ในท่ามกลางกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลง และความเป็นไปของขบวนการธรรมชาติ ความอ้างว้าง ความแปลก ความเปล่าเปลี่ยวเป็นแรงขับเคลื่อนให้เกิดความคิดคำนึง ความใฝ่ฝัน พยายามที่จะเข้าใจ ใฝ่แสวงหาความจริง เพื่อสนองความต้องการทางปัญญา รวมทั้งความสำนึกถึงคุณค่าต่าง ๆ

ในด้านสุนทรียศาสตร์ อารมณ์ในสิ่งสุนทรีย์ก็มีมาตั้งแต่เริ่มแรกแล้วเช่นกัน พฤติกรรมแห่งอารมณ์ทางสุนทรีย์นั้น ได้มีการปรับระดับให้สูง และประณีตยิ่งขึ้น เรียกว่าเป็นความสามารถในการฝึกฝนรสนิยมให้สูงขึ้น พฤติกรรมแห่งอารยธรรมทางปัญญา เหตุผล และความสำนึกถึงคุณค่าต่าง ๆ นั้นเอง ทำให้มนุษย์ผิดจากสัตว์โลกชนิดอื่น ๆ ซึ่งดำรงชีวิตอยู่ด้วยสัญชาตญาณโดยธรรมชาติ มนุษย์จึงถือว่าเป็นสัตว์ประเสริฐ และอารมณ์ทางสุนทรีย์นั้น ได้ร่วมประสานพัฒนาออกมาเป็นงานศิลปะทุกชนิด

โดยปกติสามัญสำนึกของมนุษย์ประสบสิ่งที่ไม่ทำให้จิตใจชื่นชมเบิกบาน ถือว่าเป็นภาระแก่จิต แล้วพยายามปลดทิ้งไปอยากพบหรือใฝ่แสวงแต่ที่จะได้พบสิ่งที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจ คล้ายกับถือว่า สรรพสิ่งที่ปรากฏในโลกธรรมชาตินี้ จะปรากฏอยู่ในอิทธิพลแห่งความรู้สึกของเรา

คือเราปรารถนาและใฝ่หาแต่จะให้ความชื่นชมแก่เรา ซึ่งเป็นการฝืนต่อกฎธรรมชาติเอง เพราะสรรพสิ่งเป็นไปตามกฎธรรมชาติของมัน ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความอยากหรือไม่อยากให้เป็นตามความปรารถนาของเรา การมองเห็นสิ่งทั้งหลายด้วยอัตวิสัย (Subjective) จึงเป็นการฝืนกระแสความจริงนี้แหละเป็นที่มาของความแตกแยกในหัวใจเรา ทำให้มองไม่เห็นความจริง และกลายเป็นภาระหนักแก่จิตอย่างสำคัญ ทั้งนี้ เพราะความโง่เขลาต่อกฎธรรมชาติของเราเอง

ที่จริงแล้วศิลปินเป็นบุคคลอัจฉริยะ มีพรสวรรค์อยู่ในตัวเองเป็นเดิมพันอยู่แล้ว มองเห็นโลกในธรรมชาติเป็นไปอย่างที่มีมันเป็น ไม่ขึ้นอยู่กับความอยากหรือไม่อยากให้เป็นของตน ศิลปินจึงมองโลกหรือมีโลกทัศน์ (world view) ที่มีเอกภาพและการมีเอกภาพในจิตนั่นเอง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มองเห็นจึงไม่เกิดเป็นภาระแก่จิตมีแต่การประสานกลมกลืน ความเรียบง่ายของดวงจิตมีความผ่อนคลายชื่นชมอยู่ได้ในทุกสถานการณ์ของอารมณ์ ศิลปินตามความหมายนี้ ได้พยายามถ่ายทอดความสงบ เรียบง่าย ความซาบซึ้งของเอกภาพแห่งดวงจิตนั้นออกมาในงานศิลปะ ทั้งเป็นศิลปะเพื่อศิลปะเอง และทั้งเป็นศิลปะเพื่อชีวิตโดยธรรมชาติ

ศิลปินตามความหมายนี้ ได้สร้างสรรค์งานศิลปะขึ้น แม้ผลงานแห่งการสร้างสรรค์นั้น หากมองในสายตาของจิตสำนึกสามัญแล้ว จะไม่ก่อประโยชน์ในทางผลผลิตเพื่ออาหารทางกายเลยก็ตาม แต่คุณสมบัตินี้สำคัญยิ่งนั้น คือ ความงาม ที่ทำให้จิตวิญญาณโดยธรรมชาติชื่นชม เกิดความรู้สึกพึงพอใจ มีความซาบซึ้งในคุณค่า ที่เรียกว่า ความพึงพอใจทางสุนทรีย์ (aesthetic pleasure)

สุนทรียศาสตร์คืออะไร

สุนทรียศาสตร์ เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความรู้เรื่องความงามโดยเฉพาะความงาม มีธรรมชาติแตกต่างจากสิ่งที่งาม กล่าวคือ ความงามไม่ใช่สิ่งที่งามนั่นเอง แต่การกล่าวถึงความงามจำต้องกล่าวถึงสิ่งที่งามด้วย เช่น เราพูดถึงความงามของดอกไม้ ความงาม ก็คือความงาม ดอกไม้ก็คือดอกไม้ แต่เมื่อเอาความงามไปไว้กับดอกไม้ก็เป็นความงามของดอกไม้ เอาความงามไปไว้กับตัวผีเสื้อก็เป็นความงามของผีเสื้อ เป็นต้น สภาพที่เป็นจริง ความงามเป็นสัจธรรม (Truth) เป็นความจริงอยู่ในตัวมันเอง เป็นแบบ (Ideal) เป็นสิ่งนิรันดร์ ไม่ขึ้นอยู่กับสิ่งใด ๆ เป็นสากลภาพ แต่โดยจิตสำนึกสามัญของเราแล้ว เรากล่าวถึงความงามโดยอาศัยสิ่งที่งาม จะทำให้เราพอเข้าใจได้ว่าความงามเป็นอย่างไร มีลักษณะอย่างไร ความงามมีจริงหรือไม่ แม้ในลักษณะนี้จะไม่ตรงเป้าหมายของการให้คำจำกัดความเรื่องความงามก็ตาม แต่ก็พอเทียบเคียงกันได้และสื่อความหมายกันได้

ในสังคม การที่จะให้คำจำกัดความหมายความว่า ความงามคืออะไร ชนิดที่ตรงจุดหมายที่สุด และเข้าใจกันทั่วไปง่ายที่สุด เห็นเป็นเรื่องยาก นอกจากจะกล่าวว่า ความงามก็คือ ความงามนั่นเอง ในลักษณะนี้ แม้เราจะไม่ได้ความเข้าใจอะไรเพิ่มขึ้นเลยในเรื่องของความงาม แต่เป็นเรื่องของความซาบซึ้งในอารมณ์ ซึ่งพันวิสัยที่จะอธิบายให้เข้าใจกันได้ด้วยคำพูดหรือด้วยตัวหนังสือ นอกจากจะเกิดประสบการณ์ด้วยเหตุผลและระสนิยมที่เป็นธรรมชาติในตัวเองโดยตรงเท่านั้น

หากจะอธิบายเรื่องความงามด้วยคำพูดหรือตัวหนังสือว่า ความงาม คือประสบการณ์ในจิตใจของมนุษย์ ดูจะเป็นเรื่องที่ยากเกินไป เพราะประสบการณ์ในจิตใจของมนุษย์ มีมากมาย เช่น ความทุกข์ ความสุข ความดี ความชั่ว ความงาม ความอัปลักษณ์ เป็นต้น หากจะยอมรับประสบการณ์ในด้านบวก เช่น ความสุข ความดี ความงาม เป็นต้น ก็เป็นความเฟื่องฟูของจิต มีแต่ความชื่นชม เบิกบาน แต่เมื่อประสบในสิ่งตรงกันข้ามที่เป็นด้านลบก็จะเป็นความเหนื่อยหน่าย หดหู่ เชื่องซึม เจ็บปวด ทอดอาลัยตายอยากในชีวิต เท่ากับว่าโลกนี้ทั้งโลกเต็มไปด้วยความทุกข์ เสียจริง ไม่มีสิ่งใดน่าอภิรมย์เอาเสียเลย ซึ่งถือว่าเป็นภาวะแก่จิตมาก ประสบการณ์แห่งจิตทั้งสองด้านนี้ แสดงความรู้สึกในการแบ่งสัจธรรม ออกเป็นด้านความสว่าง และเงามืด ซึ่งก่อให้เกิดความแตกกันในธรรมชาติ เป็นเรื่องกีดขวางความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ กับสรรพสิ่งแต่ทั้งหมดนี้ แสดงลักษณะเหตุผลในประสบการณ์ของจิตสำนักสามัญ แต่การจะยอมรับว่าความมีประสบการณ์อย่างหนึ่งในจิต ซึ่งเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล ผู้เข้าใจโลกแห่งธรรมชาติในแง่สภาพวิสัย (objective) ย่อมหมายถึงปัจเจกบุคคลที่เป็นมาตรฐานในการวัด ซึ่งในที่นี้หมายถึงศิลปินที่แท้จริงเท่านั้น ในลักษณะนี้คำจำกัดความหรือการอธิบายด้วยคำพูด เป็นสิ่งพันวิสัยที่จะมีได้ และถือว่าไม่จำเป็นต้องมี เพราะประสบการณ์ของปัจเจกบุคคลนั้นชัดแจ้งอยู่ด้วยตัวเขาเองแล้ว

การพิจารณาเหตุผลเรื่องความงาม เพื่อความรู้ในเรื่องของความงามนั้น ได้ประมวลหลักความคิดและเหตุผลจากนักคิดต่าง ๆ ในอดีตมาเป็นแนวทางในการศึกษาโดยเฉพาะในเรื่องทฤษฎีต่าง ๆ แนวทางแห่งการวิเคราะห์เหตุผล เพื่อค้นหาความจริงในเรื่องความงามนี้เอง คือความหมายของวิชาสุนทรียศาสตร์

ศาสตร์ว่าด้วยคุณค่า

วิชาสุนทรียศาสตร์ เป็นปรัชญาสาขาหนึ่งในวิชาว่าด้วยคุณวิทยา (Axiology) คือ การพิจารณาปัญหาว่าด้วยเรื่องคุณค่า การตัดสินคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ในทางสุนทรีย เช่น คุณค่า

เกี่ยวกับความงามของศิลปะ คุณค่าของความงามทางศิลปกรรม ความงามของสรรพสิ่งในธรรมชาติ ความไพเราะของเสียงดนตรี เป็นต้น คุณค่าทางสุนทรีย์ เป็นปัญหาที่ตัดสินได้ยาก เพราะขึ้นอยู่กับความพึงพอใจ ความเพลิดเพลินบันเทิงใจส่วนบุคคล การตัดสินคุณค่าจึงขึ้นอยู่กับอัตวิสัย (Subjective) ของบุคคล

ในทฤษฎีศิลปะ ความงามมีได้ทั้งแบบปรนัย (objective) โดยถือว่าความงามเป็นแบบ (Form) หรือความงามเป็นคุณสมบัติของศิลปวัตถุที่มีอยู่ในศิลปวัตถุนั้นเอง ซึ่งจิตวิญญาณในทางสุนทรีย์ของผู้ชมจะต้องพัฒนารสนิยมของตนให้เข้าใจถึง หรือให้มีประสบการณ์ในศิลปะอย่างเพียงพอ จึงจะมองเห็นความงาม และในขณะเดียวกันความงามก็เป็นแบบอัตนัยนิยมหรืออัตวิสัย (Subjective) ได้ด้วย โดยที่ถือหลักการว่า ศิลปงาม ธรรมชาติเหมาะสม ดนตรีไพเราะ เป็นต้น เป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลตัดสินใจ แต่ศิลปกรรมจะงาม ดนตรีจะไพเราะหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับความพอใจ ความชอบใจ ตามรสนิยมของผู้ตัดสินเอง

คุณค่าทางสุนทรีย์ของนักปรัชญาฝ่ายจิตนิยม (Idealism) ถือว่าความงามสะท้อนให้เห็นถึงจินตนาการในภาพ หรืออุดมคติของตัวศิลปินผู้สร้างสรรค์ สุนทรียศาสตร์ค้นหาแบบแห่งความงามที่เป็นมโนภาพ หรืออุดมคติ กล่าวคือ ความงามที่เป็นมโนภาพหรืออุดมคติแห่งความงามนั้นโดยตั้งประเด็นแห่งปัญหาว่า อะไรคือคุณภาพสูงสุดและเป็นสากลที่สุดของความงาม?

จิตรกร หรือศิลปินที่แท้จริงเท่านั้น จะมีความสามารถพิเศษในการหยั่งรู้ความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลายในโลกแห่งมโนภาพหรือโลกแห่งจินตภาพ และสามารถถ่ายทอดแบบของความงาม ในมโนภาพเหล่านั้นออกมาให้ปรากฏในรูปแบบของศิลปกรรม หรืองานศิลปะ ไม่ว่าจะเป็ศิลปะวัตถุ ดนตรี หรือวรรณกรรม นั่นคือ ศิลปะวัตถุเหล่านั้นสะท้อนให้เห็นถึงสุนทรียธาตุที่มีอยู่ในมโนภาพนั่นเอง ผลงานของศิลปินจึงเป็นผลแห่งการถ่ายทอดแบบแห่งความงามเหล่านั้นโดยสมบูรณ์ เป็นความงามที่เป็นมาตรฐาน และมีคุณค่าสำหรับชีวิต

โดยนัยนี้ คุณค่าของความงามของศิลปะขึ้นอยู่กับที่การถ่ายทอดความงามออกมาจากจินตนาการ หรือการสร้างศิลปกรรมขึ้นมาจากอุดมคติที่มีอยู่ในเรื่องนั้น ๆ เช่น ปฏิมากรรมจงปั้นรูปวีรบุรุษขึ้นเป็นผลแห่งการจินตนาการจากการศึกษาความงามในเรื่องร่างของสตรีทั่วทั้งเมืองเอเธนส์ มาเป็นรูปปั้นที่เป็นตัวแทนของความงามของสตรีทั้งเมือง หรือจิตรกรวาดภาพก็จะผจญวาด ถ่ายทอดใบหน้า หรือส่วนสัดอื่น ๆ ที่ล้วนแต่มีความงามตามแบบ “อุดมคติ” โดยขจัดริ้วรอยที่เป็นตำหนิ

ทั้งหลายที่อาจมีอยู่บนใบหน้าของคนจริง ๆ มิให้หลงเหลืออยู่ในภาพนั้นเลย ความงามชนิดนี้เองที่เรามักกล่าวกันว่าเป็นความงามที่มีอยู่ในความเพ้อฝัน หรือความงามที่เป็นอุดมคติ ไม่ใช่ความงามที่มีอยู่จริง และเป็นจริง ๆ ในชีวิตจริงของมนุษย์ ดังเช่น ภาพวาดโมนาลิซา

ความงามที่แท้จริง ที่สะท้อนให้เห็นความงามในจินตนาการเช่นนี้ ฝ่ายจิตนิยมอาจกล่าวว่าเป็นภาพถ่าย (จากเครื่องประดิษฐ์กรรมวิทยาศาสตร์) ที่ถ่ายทอดให้เห็นความงามที่มีอยู่จริง ๆ ของวัตถุ ไม่อาจยอมรับได้ว่า เป็นศิลปกรรมที่แท้จริง เพราะการถ่ายภาพของเครื่องจักรกลนั้น เป็นการถ่ายทอดเอาลักษณะของวัตถุทั้งหลายที่ปรากฏให้เห็นตามประสบการณ์ของเรา มิได้มาจากมโนภาพหรือจินตนาการความงามที่เป็นอุดมคติ

ตามทัศนะเช่นนี้ หน้าที่ของศิลปิน จะต้องมิใช่การจำลองเอาโลกแห่งวัตถุ และโลกแห่งอารมณ์ที่มีอยู่ในประสบการณ์ทางผัสสะของมนุษย์ มาเสนอในรูปแบบของศิลปกรรม หากแต่เป็นการถ่ายทอดแบบแห่งความงามที่สมบูรณ์ในมโนภาพ หรือจินตนาการออกมาให้ประจักษ์

โดยความหมายที่แท้จริงแล้ว งานศิลปะนั้น มิใช่เพียงแต่เป็นสิ่งที่จะดลใจให้คนดูเกิดความรู้สึกว้าวุ่นหรือไม่งาม หรือให้เกิดอารมณ์ชอบหรือเกลียดเกล็นใจเท่านั้น แต่ยังเป็นสิ่งที่ทำให้คนดูเกิดความซาบซึ้ง (Appreciation) ในคุณค่าแห่งสุนทรียรส ซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยปลุกฝังและสร้างสรรค์ ความซาบซึ้งในศิลปะให้เกิดแก่ผู้เยาว์ในแนวทางของศิลปิน เพื่อจะได้เตรียมการเป็นบันไดไปสู่ความเข้าใจในความงามที่แท้จริง อันได้แก่ ความงามสูงสุดในอุดมคติอีกด้วย ซึ่งข้อหลังนี้เอง เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นสำหรับจิตวิญญาณที่จะพัฒนาตนเองเข้าไปสู่โลกของศิลปะที่เป็นจริง

จุดหมายของวิชาสุนทรียศาสตร์

จุดมุ่งหมายของวิชาสุนทรียศาสตร์ แสดงเหตุผลในการศึกษาว่า การศึกษาตามระบบแห่งการถ่ายทอดอารยธรรมทางปัญญาของมนุษย์นั้น ทุกกระบวนการของวิชา มักจะเน้นหนักและทำได้ผลอยู่เฉพาะด้านการสร้างสรรค์สติปัญญาตามระบบ มากกว่าจะเป็นการสร้างสรรค์ประสบการณ์ของชีวิตจริงในเรื่องนั้น ๆ แม้จะวางจุดมุ่งหมายไว้ชัดเจนในตัวหนังสือที่จะสร้างประสบการณ์จริงเช่นนั้นก็ตาม แต่จริง ๆ แล้วก็เป็นเพียงการคาดหวังว่าจะเป็นเช่นนั้นเท่านั้น เพราะฉะนั้น ในทัศนะเช่นนี้ ผู้ศึกษาวิชาสุนทรียศาสตร์ จะต้องไม่ตั้งความหวังไว้ว่า เมื่อศึกษาจบแล้วจะเป็นศิลปินได้โดยอัตโนมัติ แต่เนื้อหาและขอบข่ายของวิชา ย่อมมีคุณค่าอยู่ในตัวของ

วิชานั้นเองแล้ว ที่จะอำนวยความสะดวก เหตุผลทางสติปัญญา และทัศนคติด้านต่าง ๆ ในเรื่องสุนทรียธาตุ แก่ผู้ศึกษาอย่างเพียงพอ ซึ่งก็ถือเป็นกระบวนการแห่งการเรียนรู้ในระบบของการพัฒนาปัญญา และจะได้เป็นแนวทางแห่งการสร้างคุณค่าที่เป็นสุนทรีย์ของชีวิตในตนเอง แต่นั่นก็เป็นการคาดหวัง สำหรับอนาคตของผู้ศึกษาเท่านั้น หากเป็นไปได้ตามคาดหวังจริงก็แสดงหลักการได้ว่า เข้าถึงลักษณะ ชีวิตที่มีความเรียบง่าย สงบ และเป็นความสุข ตามแบบของศิลปินผู้อยู่ในโลกของศิลปะ เหนือโลก จิตสำนึกสามัญ

ความคิดรวบยอดเรื่องความงาม แสดงหลักการและจุดหมายของวิชาไว้ด้วย ในความพยายาม ยกระดับการสร้างสรรคและความสนใจในศิลปะ ซึ่งเป็นไปตามสัญชาตญาณ ให้เป็นพฤติกรรม ที่เต็มไปด้วยภูมิปัญญา เพื่อความเข้าใจหลักการขั้นมูลฐานของพฤติกรรมเกี่ยวกับศิลปะต่าง ๆ โดยนัยยะนี้ สุนทรียศาสตร์จึงเริ่มต้นด้วยการพิจารณาปัญหาเรื่องการสร้างงานศิลปะและความ สนใจในศิลปะ เช่น ทำไมมนุษย์จึงสร้างงานศิลปะ? มนุษย์สนใจศิลปะเพื่ออะไร? วัตถุประสงค์ ของศิลปะคืออะไร? อะไรคือประสบการณ์ทางสุนทรีย์? จะมีสิ่งใด ๆ เป็นสิ่งสุนทรีย์โดยเฉพาะ บ้างไหม? เมื่อเป็นเช่นนั้นจะแยกจากประสบการณ์ทางศาสนา หรือประสบการณ์ทางอารมณ์ อันบริสุทธิ์ได้อย่างไร? เป็นต้น ประเด็นของปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้แหละ เป็นความพยายามค้นหา ความหมายของความงาม ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับเหตุการณ์แห่งชีวิตของมนุษย์ทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น หน้าที่หลักหรือจุดหมายของสุนทรียศาสตร์ คือ การค้นหาความหมายของความงาม ซึ่งรวมเอา ทั้งความงามของศิลปะอันเกิดจากจิตวิญญาณโดยธรรมชาติของศิลปินเอง และความงามของธรรมชาติด้วย

ด้วยวิธีการของการแสดงจุดหมายนี้ สุนทรียศาสตร์แตกต่างจากศิลปวิจารณ์ โดยเหตุผล ที่ว่า ศิลปวิจารณ์แสดงหลักการด้วยการวิเคราะห์ความจริงและประเมินคุณค่าของศิลปวัตถุ โดยอาศัยหลักเกณฑ์หรือมาตรฐานบางประการที่ศิลปินหรือนักสุนทรียศาสตร์ได้สร้างไว้ให้ ส่วน สุนทรียศาสตร์แสดงหลักการที่เป็นความพยายามค้นหามาตรฐานหรือหลักเกณฑ์เพื่อใช้เป็นหลัก ในการกำหนดพิจารณาตัดสินศิลปะและธรรมชาติ

ธรรมชาติของสรรพสิ่ง

โดยปกติธรรมดา สภาวะของสรรพสิ่งในโลกธาตุ ย่อมเป็นไปตามกฎแห่งความเปลี่ยนแปลง ของธรรมชาติเอง ในสภาวะแห่งความหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงไปตามกฎธรรมดาของสิ่งต่าง ๆ นั้น มิได้มีความหมายใด ๆ ในลักษณะเฉพาะว่าเป็นความงาม (Beauty) หรือความอัปลักษณ์ (Ugliness)

ในตัวมันเอง แต่ทุกสิ่งเป็นไปเสมอเหมือนกัน ทั้งสองลักษณะ ปรากฏขึ้นในการรับรู้ทางอารมณ์ของมนุษย์เช่นเดียวกัน แต่การแปลความหมายในลักษณะที่ปรากฏของเพทนาการตกแต่งกัน คือเป็นความงามกับความอัปลักษณ์ ความรู้สึกที่แตกต่างกันจากสภาพการที่ปรากฏของสิ่งธรรมชาติ นั้น มีใช้อยู่ที่ตัวธรรมชาติ แต่อยู่ที่ตัวการรับรู้หรือตัวการแปลความหมายของการรับรู้ที่ต่างหาก โดยนัยยะนี้ หากว่าเราจะสลัดตัวการรับรู้หรือตัวการแปลความหมายที่ผิดแปลกนั้นออกไป แล้วใช้ตัวการรับรู้และตัวการแปลความหมายที่เป็นธรรม พิจารณาสภาพการที่ปรากฏของสิ่งธรรมชาติ เฉพาะเพียงอย่างเดียว เราก็จะมองเห็นความเป็นไปของขบวนการธรรมชาติของสิ่งอย่างยุติธรรม นั่นคือ จะไม่ปรากฏว่ามีลักษณะเป็นความงามหรือความอัปลักษณ์ ในระหว่างสิ่งตรงกันข้ามกัน เช่น สภาพที่เป็นไปของดอกกุหลาบกับสภาพที่เป็นไปของดอกอูตพิษ หรือสภาพพฤติกรรมของตัวงูหรือตัวกิ้งกืออันน่าขยะแขยงกับสภาพพฤติกรรมของตัวแมลงผีเสื้อสวยงามต่าง ๆ เป็นต้น ทั้งนี้ เพราะธรรมชาติของสิ่ง แต่ละชนิดเป็นไปตามกฎธรรมชาติของมันอย่างนั้น และต่างก็อยู่ในกระบวนการของโลกพิภพเดียวกัน มีลักษณะเป็นไปในขบวนการเปลี่ยนแปลงเดียวกัน คือมีจุดเริ่มต้น ดำรงอยู่ชั่วระยะ แล้วเสื่อมสลายไปโดยไร้ความหมายอย่างเดียวกัน

โดยเหตุนี้ ศิลปินที่แท้จริง ต้องเป็นผู้มีอารมณ์อยู่เหนือโลกแห่งจิตสำนึกสามัญ เป็นผู้สามารถมองเห็นสัจธรรม ประสานความเป็นเอกภาพระหว่างสิ่งที่ตรงข้ามกัน เช่น ความงามกับความอัปลักษณ์ต่างก็มีสภาพเหมือนกัน เป็นอาการที่ปรากฏตามกฎของธรรมชาติของสิ่ง กล่าวคือมองเห็นความงามในความอัปลักษณ์ และมองเห็นความอัปลักษณ์ในความงามได้ด้วย ศิลปินในความหมายนี้เท่านั้น ที่เป็นบุคคลอัจฉริยะอยู่เหนือโลกสามัญสำนึก มีความบริสุทธิ์สะอาดของดวงจิต เช่นเดียวกับผู้หลุดพ้นแล้วทั้งหลาย

สรุป

วิชาสุนทรียศาสตร์ เป็นวิชาการแขนงหนึ่งที่เกี่ยวข้องอยู่กับโลกจิตสำนึกสามัญของมนุษย์ ซึ่งมีระดับความรู้สึก เหตุผลและรสนิยมแตกต่างกัน ความแตกต่างกันในคุณสมบัติต่าง ๆ เหล่านี้เป็นตัวการกำหนดและแปลความหมายของอารมณ์ที่รับรู้แตกต่างกันออกไป เรื่องนี้จึงเป็นเรื่องอัตวิสัย (Subjective) มากกว่าจะเป็นปรวิสัย (objective) นั่นคือ เกณฑ์กำหนดในการตัดสินคุณค่าต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องความงาม ความอัปลักษณ์ จึงมีลักษณะแตกต่างกันไปตามระดับของคุณสมบัติเหล่านั้น

อนึ่ง ความคิดรวบยอดเรื่องความงาม หรือการศึกษาทฤษฎีเรื่องความงามนั้น เป็นการเน้นถึงหลักการและเหตุผลเกี่ยวกับความงามในปัญหาต่าง ๆ อันเกิดจากการวิเคราะห์วิจารณ์เหตุผล เพื่อค้นหาความหมายที่แท้จริงของความงาม ในลักษณะต่าง ๆ เช่น ธรรมชาติ เนื้อหา แบบและการแสดงออก เป็นต้น เป็นตัวเนื้อหาของสุนทรียศาสตร์ ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดในบทต่อ ๆ ไป อีกอย่างหนึ่ง ความงามกับศิลปะ แม้จะเป็นคนละส่วนกัน คือ ความงามก็คือความงาม ศิลปะก็คือศิลปะก็ตาม ก็ไม่อาจพูดแยกกันได้โดยเด็ดขาด เมื่อพูดถึงความงามของศิลปะก็ต้องพูดถึงศิลปะด้วย โดยเหตุนี้ สุนทรียศาสตร์ นอกจากจะแปลว่า ทฤษฎีหรือศาสตร์ว่าด้วยความงามแล้ว ยังแปลว่า ทฤษฎีศิลปะหรือศาสตร์แห่งศิลปะได้ด้วย

เมื่อกล่าวถึงความงาม มิได้หมายความว่าสิ่งที่รับรู้ได้จากสิ่งสัมผัสทางประสาทสัมผัส และให้ความรู้สึกเพลิดเพลินในอารมณ์เท่านั้น แต่ยังมีหมายถึงสิ่งที่ให้คุณค่า เหตุผล สัจธรรม ความยุติธรรม เช่น ความหมายในตัวคำสอนทางศาสนา ความหมายในวรรณกรรม (มิใช่ตัวหนังสือ) เป็นต้นอีกด้วย แต่การมองเห็นคุณค่าและความหมายของความงามในลักษณะต่าง ๆ ศิลปินมองเห็นได้ด้วยดวงตาที่สาม

การอธิบายความหมายเรื่องความงามว่า สิ่งให้ความสนุกเพลิดเพลินทางอารมณ์ ซึ่งหมายถึงเฉพาะสิ่งที่รับรู้ได้ทางประสาทสัมผัสนั้นเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับสิ่งสนองความต้องการทางจิตเป็นสำคัญ สถานภาพของจิตที่รับรู้ไม่พ้นไปจากอำนาจครอบงำของแรงขับแห่งจิตได้ การอธิบายความหมายจึงกลายเป็นความคับแคบแห่งเหตุผลของสามัญสำนึกในโลกียวิสัย เพราะฉะนั้น การกล่าวถึงความงาม จำเป็นต้องกล่าวในด้านที่เป็นสากลภาพ หรือเป็นปรัวิสัยด้วย เพราะความหมายในระดับที่สูงกว่าระดับสามัญสำนึกนั้น มิใช่เรื่องของความพึงพอใจทางประสาทสัมผัส หรือเรื่องของมตฺิชน หรือความชอบใจของคนส่วนมากเท่านั้น แต่เป็นตัวสัจธรรมที่ขึ้นอยู่กับการศึกษาและประสบการณ์ในชีวิตจริงอย่างเพียงพอสำหรับการเข้าถึงโลกของอารมณ์นั้นจริง ๆ ทั้งหมดนี้เป็นการอธิบายความหมายของความงามทางอภิปรัชญาและจิตวิทยา

ประสบการณ์จากความงามในธรรมชาติ เป็นความประทับใจและคล้อยออกมาเป็นการสร้างสรรค์ศิลปะวัตถุที่ทรงคุณค่า นับเป็นพรสวรรค์ในตัวมนุษย์ที่สำคัญ ความรู้ความสามารถในการจัดสรรประสบการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน เป็นแรงบันดาลใจที่จำเป็นในการถ่ายทอดออกมาเป็นผลงานชนิดต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และวรรณกรรม เป็นต้น เป็นการถ่ายทอดแบบธรรมชาติที่เก็บสะสมอยู่ในชีวิตจริง เหล่านี้เรียกว่า ศิลปะ ตัวบุคคลที่มีความรู้

และประสบการณ์ในการถ่ายแบบ คือ ศิลปิน ศิลปะเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นจากความเป็น
อัจฉริยะ และแรงบันดาลใจอย่างลึกซึ้งของศิลปิน ศิลปะจึงแตกต่างจากสิ่งที่มีอยู่โดยธรรมชาติ
ส่วนความรู้สึกรังสรรค์ และความประทับใจในศิลปวัตถุที่สร้างขึ้น เป็นสุนทรียธาตุที่มีอยู่ในตัว
มนุษย์โดยธรรมชาติ

สรุปว่า ประสบการณ์ทางสุนทรียศาสตร์ เป็นประสบการณ์เรื่องความงามโดยเฉพาะ
ที่มุ่งไปถึงแบบสากลภาพของสรรพสิ่ง แล้วตีคุณค่าว่า งามหรือไม่งามอย่างไรเท่านั้น แต่ที่จริง
การสร้างศิลปวัตถุเพื่อใช้ประโยชน์ ก็จำเป็นต้องมีความรู้สึกรังสรรค์เรื่องความงามด้วยเสมอ กล่าวคือ
เพื่อใช้ประโยชน์ได้อย่างสมบูรณ์ และพร้อมกันนั้น ก็เพื่อความสง่างาม โอ่โถง เป็นแรงจูงใจให้
เกิดความภาคภูมิใจแสดงถึงเกียรติและศักดิ์ศรีในการใช้ด้วย เพราะฉะนั้น งานด้านสถาปัตยกรรม แม้จะ
เป็นงานประเภทอรรถศิลป์แต่ก็มุ่งแสดงอารมณ์ทางสุนทรียเป็นงานวิจิตรศิลป์ด้วย